

नौकरी करणाऱ्या विवाहीत स्त्रियांवर कोरोना-19 विषाणुचा झालेला मानसिक, शारीरिक, आर्थिक परीणाम व समस्या

प्रा. अनिल रा. गावंडे*

सहाय्यक प्राध्यापक

समाजशास्त्र विभाग प्रमुख

डॉ. पंजाबराव देशमुख कला व वाणिज्य (सायंम)

महाविद्यालय, नागपूर

प्रा.डॉ. श्याम एस. खंडारे**

सहयोगी प्राध्यापक

पदव्युत्तर समाजशास्त्र विभाग

गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

Abstract (सारांश)

संपूर्ण जगामध्ये कोरोना-19 या विषाणुने आपले थैमान घातलेले दिसून येत आहे. 2020 व 2021 हे वर्षे तर कोरोना या महामारीमुळे चांगलेच गाजलेले आहे. कोरोना या विषाणूचे आपल्याला अनेक प्रकार पहायला मिळाले, डेल्टा, डेल्टा प्लस, ओमायक्रॉन असे एक ना अनेक प्रकार कोरोना या विषाणूचे आपल्याला दिसून येते. संपूर्ण जग या विषाणूच्या तावडीत सापडलेले आहे. मग तो देश विकसीत असो, अविकसीत असो वा विकसनशील, कुठलाही देश कोरोना या विषाणूच्या संक्रमणापासून सुटलेला नाही. तर त्याने सर्वांना आपल्या चपेट मध्ये घेतलेले आहे. समाजातील सर्व घटकांवर कोरोना विषाणूचा कमी-अधिक परीणाम झालेला होता. असाच मानसिक, आर्थिक व शारीरिक परिणाम नौकरी करणाऱ्या विवाहीत स्त्रियांवर सुध्दा झालेला दिसून येतो. 'लॉकडाऊन' या धोरणामुळे अनेक विवाहीत स्त्रियांना घरुनच काम करावे लागत असल्यामुळे 'वर्क फ्रॉम होम' या धोरणामुळे अनेक प्रकारचा ताण विवाहीत स्त्रियांवर पडलेला दिसून येतो. त्यातच ऑफीसची कामे व कुटुंबातील वयस्क मंडळी, लहान मुले, घरची कामे ही सर्व जबाबदारी त्या स्त्रिवर येऊन पडली. कारण घरातील सर्व मंडळी, सभासद हे घरीच असल्यामुळे त्यांच्या खाण्यापिण्याकडे लक्ष देणे, वयस्क लोकांच्या तब्येतीकडे विशेष लक्ष देणे, लहान मुलांना घराबाहेर पडू न देणे, इतर लोकांच्या संपर्कात येवू न देणे, वेळोवेळी साबणाने हात धुणे, सॅनीटायझरचा वापर करणे यासारख्या बारीक-सारीक गोष्टीकडे विशेष लक्ष देणे ही सर्व जबाबदारी त्या स्त्रिला पार पाडावी लागत असे, त्यामुळे ऑफीस व घर या दोन्ही गोष्टी करतांना तिला तारेवरची कसरत करावी लागते. या गोष्टी करतांना तिची ताराबळ उडते अशात त्या स्त्रिला आपल्या तब्येतीकडे सुध्दा लक्ष द्यायला वेळ मिळत नाही. त्यामुळे त्याचा परिणाम तिच्या आरोग्यावर झालेला दिसून येतो. अनेक स्त्रियांना वेगवेगळ्या प्रकारचे आजार सुध्दा कोरोना विषाणुमुळे झालेले आपल्याला दिसून येते.

प्रस्तावना :

संपूर्ण जगामध्ये कोरोना-19 या विषाणुने आपले थैमान घातलेले दिसून येत आहे. 2020 व 2021 हे वर्षे तर कोरोना या महामारीमुळे चांगलेच गाजलेले आहे. कोरोना या विषाणूचे आपल्याला अनेक प्रकार पहायला मिळाले, डेल्टा, डेल्टा प्लस, ओमायक्रॉन असे एक ना अनेक प्रकार कोरोना या विषाणूचे आपल्याला दिसून येते. संपूर्ण जग

या विषाणूच्या तावडीत सापडलेले आहे. मग तो देश विकसीत असो, अविकसीत असो वा विकसनशील, कुठलाही देश कोरोना या विषाणूच्या संक्रमणापासून सुटलेला नाही. तर त्याने सर्वांना आपल्या चपेट मध्ये घेतलेले आहे. सर्वप्रथम चिन या देशातील 'वुहान' या प्रांतात, शहरात कोरोना विषाणु सापडलेला होता. तिथुन त्याच्या संक्रमणापासून सुरुवात झालेली होती. नंतर त्याचा प्रसार इटली, अमेरीका, इंग्लड, फ्रांस, जर्मनी इत्यादी देशामध्ये त्याचा शिरकाव झालेला होता. लाखो लोकांचे बळी या विषाणुने घेतलेले होते. त्यानंतर साधारणतः मार्च या महिन्यात कोरोना या विषाणुने आपल्या देशात प्रवेश केला व संपूर्ण देश आपल्या विळख्याखाली घेतला. आपल्याही देशामध्ये लोकांचे बळी जावू नये यासाठी भारत सरकारने वेळीच खबरदारीचा उपाय म्हणून 'लॉकडाऊन' हे धोरण अवलंबिलेले होते. अनेक कठोर निर्बंध लावण्यात आले. जेणेकरुन या विषाणुचे संक्रमण एका व्यक्तीपासून दुसऱ्या व्यक्तीला होऊ नये. यासाठी खबरदारी म्हणून अनेक सार्वजनिक ठिकाणी, धार्मीक स्थळी, सांस्कृतिक स्थळी कडक नियम लावण्यात आले. शाळा, महाविद्यालये बंद करण्यात आली. ऑनलाईन चा पर्याय खुला केला. जेणेकरुन लोकांचा शारीरिक संपर्क एकमेकांसोबत होऊ नये व कोणीही व्यक्ती संक्रमित होऊ नये हा त्या पाठीमागचा उद्देश होता. 'लॉकडाऊन' हे धोरण अवलंबिल्यामुळे संपूर्ण देशात मंदीचे वातावरण निर्माण झाले. संपूर्ण अर्थव्यवस्था मोडकळीस आली व त्याचा परिणाम देशाच्या अर्थव्यवस्थेवर होऊन अनेक लोकांच्या नौकऱ्या गेल्या, अनेकांचे रोजगार हिरावल्या गेले. अनेक कुटुंबे उध्दस्त झाली. लोकांना दोन वेळेचे अन्न मिळणे कठीण झाले. इतकी भयावह अवस्था संपूर्ण देशात निर्माण झालेली होती. समाजातील सर्व घटकांवर कोरोना विषाणुचा कमी-अधिक परीणाम झालेला होता. असाच मानसिक, आर्थिक व शारीरिक परिणाम नौकरी करणाऱ्या विवाहीत स्त्रियांवर सुध्दा झालेला दिसून येतो. 'लॉकडाऊन' या धोरणामुळे अनेक विवाहीत स्त्रियांना घरुनच काम करावे लागत असल्यामुळे 'वर्क फ्रॉम होम' या धोरणामुळे अनेक प्रकारचा ताण विवाहीत स्त्रियांवर पडलेला दिसून येतो. त्यातच ऑफीसची कामे व कुटुंबातील वयस्क मंडळी, लहान मुले, घरची कामे ही सर्व जबाबदारी त्या स्त्रिवर येऊन पडली. कारण घरातील सर्व मंडळी, सभासद हे घरीच असल्यामुळे त्यांच्या खाण्यापिण्याकडे लक्ष देणे, वयस्क लोकांच्या तब्येतीकडे विशेष लक्ष देणे, लहान मुलांना घराबाहेर पडू न देणे, इतर

लोकांच्या संपर्कात येवू न देणे, वेळोवेळी साबणाने हात धुणे, सॅनीटायझरचा वापर करणे यासारख्या बारीक-सारीक गोष्टीकडे विशेष लक्ष देणे ही सर्व जबाबदारी त्या स्त्रिला पार पाडावी लागत असे, त्यामुळे ऑफीस व घर या दोन्ही गोष्टी करतांना तिला तारेवरची कसरत करावी लागते. या गोष्टी करतांना तिची तारांबळ उडते अशात त्या स्त्रिला आपल्या तब्येतीकडे सुध्दा लक्ष द्यायला वेळ मिळत नाही. त्यामुळे त्याचा परिणाम तिच्या आरोग्यावर झालेला दिसून येतो. अनेक स्त्रियांना वेगवेगळ्या प्रकारचे आजार सुध्दा कोरोना विषाणुमुळे झालेले आपल्याला दिसून येते. स्वतःच्या आरोग्याकडे लक्ष न देता आल्यामुळे नौकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांना अनेक समस्यांचा सामना करावा लागतो. त्यामुळे अनेक समस्या तिच्यापुढे निर्माण होऊन त्याचा परिणाम स्त्रियांच्या जीवनावर पडतो व त्यातुन अनेक समस्या उद्भवतात. त्या समस्या व परिणाम पुढीलप्रमाणे आहेत –

1) मानसिक परीणाम – कुठल्याही व्यक्तीला चांगले आरोग्य, मानसिक सुख, समाधान मिळावे यासाठी प्रत्येक व्यक्ती स्वतःची काळजी घेते, स्वतःचे मानसिक आरोग्य टिकवून ठेवावे यासाठी प्रत्येक व्यक्ती प्रयत्नशील असते. तरच तो व्यक्ती चांगल्या पध्दतीने काम करू शकतो. परंतु 'लॉकडाऊन' मुळे नौकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांना घर, मुले सांभाळणे, घरातील वयस्क मंडळीची काळजी घेणे, त्याच्या खाण्यापिण्याकडे लक्ष देणे, त्यांची मर्जी सांभाळणे, पतीची मर्जी सांभाळणे, त्यांची सर्व इच्छा पूर्ण करणे हे पत्नीचे काम असते व ती काम व्यवस्थित पार सुध्दा पाडते. परंतु 'घर' व 'ऑफीस' या दोन गोष्टी घरून एकाच वेळेस सांभाळणे कठीण कार्य आहे व हे कार्य करतांना तिला मनस्ताप सहन करावा लागतो व त्यांचा परिणाम तिच्या मानसिक आरोग्यावर होतो.

2) आर्थिक परीणाम – मानसिक परीणामा बरोबर आर्थिक संकटाचा सुध्दा अनेक विवाहित स्त्रियांना सामना करावा लागतो. अनेक कुटुंबाचा आर्थिक संकटाना सामोरे जावे लागते. कारण घरातील कमावता व्यक्ती एक व खाणारी तोंडे दहा त्यामुळे आपोआप आर्थिक ताण त्या कमावत्या व्यक्तीवर पतीवर येतो. त्यामुळे कुटुंबात कलह, भांडणे, वाद-विवाद, रुसवा-फुगवा निर्माण होतो. ते होऊ नये यासाठी घरातील विवाहित स्त्रि दोन पैसे कुठे कमावता येतील का? याचा विचार करते व घराबाहेर पडते. छोटी-मोठी नौकरी करतांना दिसून येते. पडेल ते काम करायला तयार होते. जेणेकरून आपल्या कुटुंबाला थोडाफार हातभार लागेल. 'वर्क फ्रॉम होम' या संकल्पनेनुसार ऑफीसची ऑनलाईन कामे घरूनच करावी लागत असल्यामुळे घर व ऑफीस अशी दोन्ही जबाबदारी सांभाळतांना तिचे मानसिक आरोग्य बिघडू लागते व त्याचा परिणाम कुटुंबावर व तिच्या आरोग्यावर होतो.

3) शारीरिक परीणाम – मानसिक, आर्थिक परीणामा पाठोपाठ शारीरिक परीणाम सुध्दा नौकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांवर पडलेला दिसून येतो. लॉकडाऊन मुळे घर व ऑफीसची कामे अशी दुहेरी जबाबदारी घरातील विवाहित नौकरी करणाऱ्या स्त्रिंवर आल्यामुळे तिची सतत

धावपळ होतांना दिसून येते. सतत इकडून-तिकडे, तिकडून-इकडे धावपळ करावी लागल्यामुळे त्याचा परिणाम तिच्या शारीरिकतेवर होतांना दिसून येतो. अनेक प्रकारच्या व्याधी आज घरातील स्त्रियांना जडल्याचे दिसून येते. अनेक आजारांनी त्यांना ग्रासलेले आहे व हे सर्व कोरोना या महापारीचा परिणाम आहे व त्याचा जास्तीत जास्त परिणाम नौकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांवर झालेला दिसून येतो. कोरोना विषाणुपासून नौकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांना स्वतःची सुटका करण्यासाठी काही उपाययोजना कराव्या लागतील त्या उपाययोजना पुढीलप्रमाणे आहेत –

1. नौकरी करणाऱ्या सर्व स्त्रियांनी आपले लसीचे दोन डोज पुर्ण करणे आवश्यक आहे.
2. घरचे व ऑफीसचे काम करतांना वेळेचे नियोजन करावे व आपल्या सोयीनुसार त्याची विभागणी करावी.
3. वेळोवेळी सॅनीटायझर व मास्कचा वापर करावा जेणेकरून संक्रमणापासून स्वतःचा बचाव करता येईल.
4. घरातील लहान मुले, वयस्क मंडळी यांना शक्यतोवर घरीच ठेवावे व त्यांच्या सर्व गरजा व इच्छा घरी राहूनच पूर्ण कराव्यात.
5. शासनाने वेळोवेळी घालून दिलेल्या नियमांचे पालन करावे.
6. रोगप्रतीकारशक्ती वाढविण्यासाठी व्यायाम, योगा, सकस आहार यांचा समावेश करावा.
7. फोन कॉल, व्हिडीओ कॉल किंवा सोशल मिडीयाच्या माध्यमातून कुटुंबीय आणि मित्रांच्या संपर्कात रहा.
8. तुम्हाला काळजी वाटणाऱ्या गोष्टीविषयी मनमोकळेपणाने बोला व इतरांच्या समस्या जाणून घेण्याचा प्रयत्न करा.
9. आनंद देणाऱ्या गोष्टींसाठी वेळ द्या, छंद जोपासा.
10. एक गोष्ट लक्षात असू द्या की, सध्याची परिस्थिती तात्पुरती आहे आणि आपले संपूर्ण लक्ष वर्तमानावर केंद्रित करा.

अशाप्रकारे कोरोना या विषाणुपासून नौकरी करणाऱ्या विवाहित स्त्रियांना अनेक संकटांना सामोरे जावे लागत आहे व त्याचा परिणाम तिच्या शारीरिक, मानसिक व आर्थिक घटकांवर पडत आहे. त्यातुन कोरोना विषाणुपासून स्वतःचा बचाव करण्यासाठी काही उपाययोजनांचा अवलंब केला तर नक्की आपण कोरोना या विषाणुला हरवू व त्याचा संपूर्ण नायनाट करू शकतो. फक्त गरज आहे संयम ठेवण्याची, काळजी घेण्याची, एकमेकांना सांभाळून घेण्याची, मदतीची, तरच आपले जीवन सुखी, समाधानी बनेल.

संदर्भग्रंथ :

1. तिवारी दुबे – भारतीय महिलाओके वर्तमान समस्या एवम् भावी समाधान, प्रकाशन ए.पी.एच. पब्लिशिंग, दिल्ली, 1991
2. रानडे प्रतिभा – स्त्री प्रश्नांची चर्चा, पापूलर प्रकाशन, मुंबई, 1991
3. सोनाळकर वंदना – स्त्रिया आणि समाज परिवर्तन, प्रकाशन, क्रांतीसिंह नाना पाटील अकादमी, नाशिक, 1977
4. कुळकर्णी पि. के. – 'भारतीय सामाजिक समस्या', विद्या प्रकाशन, नागपूर, 1998